

Tautosakinės Augusto Roberto Niemio veiklos apmatai

Suomių profesorių Augustą Robertą Niemį (suom. Aukusti Robert Niemi, 1869–1931) galima laikyti vienu iš unikalių atvejų mūsų kultūros istorijoje: sudėtingu lietuvių tautai istorijos tarpsniu į Lietuvą atvestas mokslinių aspiracijų, jis daugelį metų puoselėjo Lietuvos ir Suomijos kultūrinius ryšius, dalyvavo ano meto politinėse diskusijose, prisidėjo prie Lietuvos mokyklų švietimo sistemos pertvarkos. Laikui bėgant visuomeninė ir kultūrinė veikla, netekusi aktualumo, grimzdo į užmarštį, bet indėlis į lietuvių tautosakos mokslo plėtrą visada išliko humanitarų dėmesio lauke. Netgi sovietmečiu išėjusioje *Lietuvių tautosakos apybraižoje* pripažįstama, kad lietuvių liaudies dainų rinkimo ir tyrinėjimo istorijoje reikšmingą vietą užimantis Niemis padėjo susiformuoti lietuvių folkloristikai kaip savarankiškai disciplinai¹.

Regis, apie Helsinkio universiteto profesoriaus, tautosakininko Augusto Roberto Niemio įvairią veiklą jau nemažai rašyta² ir didžiąja dalia auditorijos gerai žinomos jo lituanistinės studijos, ypač – folkloristikai reikšmingi darbai: lyginamieji dainų tyrinėjimai ir surinktas tautosakinis paveldas, kuris ir pristatomas šioje elektroninėje publikacijoje. Tačiau istoriografijoje pasitaiko faktografinių netikslumų, abejonių keliančių su tautosakos rinkimo veikla susijusių duomenų interpretacijų. Todėl verta dar kartą grįžti prie šio Niemio mokslinės biografijos fragmento ir, pasitelkus pačius tautosakos rankraščius, archyvinius dokumentus, įvairių autorių prisiminimus, tyrinėjimus, bent iš dalies aprėpti, priminti, įvertinti su spausdintais ir iki šiol nepublikuotais jo surinktos tautosakos rinkiniais susijusius svarbiausius faktus, išryškinti pačių rankraščių specifiškumą.

EKSPEDICIJŲ PATIRTIES ATODANGOS

XX a. pradžioje folkloristika kaip mokslas jau buvo susiformavusi daugelyje Europos šalių; o to meto folkloristų darbuose vyravo lyginamojo pobūdžio tyrimai. Todėl neatsitiktinai folkloro studijas Helsinkio universitete (ten telkėsi istorinio-geografinio, arba suomių, tyrimo metodo kūrėjai ir atstovai) pasirinkęs Niemis savo tyrinėjimus taip pat kreipė šia linkme. 1898 m. apsigynęs disertaciją „Kalevalos sudėtis“, jis imasi lyginamųjų dainų tyrimų, gilindamasis į suomių dainų ištakas ir galimą kitų tautų dainų įtaką joms. Taip mokslinių interesų akiratyje atsiduria lietuvių ir latvių tautosaka, žvilgsnį kurios link galėjo nukreipti baltų finizmus bei

¹ *Lietuvių tautosakos apybraiža*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1963, p. 82.

² XX a. pradžioje Lietuvos visuomenę su akademinę ir visuomeninę profesoriaus Niemio veikla supažindindavo periodinėje, kultūrinėje spaudoje vis pasirodantys informacinio pobūdžio tekstai, nors mokslo darbai lietuvių folkloristikos istoriografijoje dėl kalbos barjero pradėjo cirkuliuoti gana vėlai (plačiau žr.: Jurgita Ūsaitytė, „Aukusti Roberto Niemio dzūkų tautosakos rinkinys: pretekstas, kontekstas, tekstas“, *Tautosakos darbai*, t. XXXVII, 2009, p. 32–33). Šiandien reikšmingiausias folkloro tyrimų lietuvių kalba šaltinis yra Stasio Skrodenio parengti A. R. Niemio lituanistiniai raštai bei Helsinkio archyvuose rasti rankraštiniai dokumentai, padedantys vertinti jo mokslinį palikimą (Aukusti Robert Niemi, *Lituanistiniai raštai: Lyginamieji dainų tyrinėjimai*, sudarė ir iš suomių kalbos vertė Stasys Skrodenis, Vilnius: Džiugas, 1996). Išsamesnių studijų apie įvairialypę folklorinę profesoriaus veiklą, tiksliau – lietuviškąjį jos aspektą, nesama, bet apžvalginio pobūdžio straipsniuose bent iš dalies aprėptos svarbiausios jo mokslinio darbo kryptys, nušviesti selektyviai pasirinkti spausdintų ir rankraščių tautosakos rinkinių istorijos momentai ir indėlis į lietuvių folkloristiką (Stasys Skrodenis, „Aukusti Robertas Niemi ir Lietuva“, in: Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 13–25; Jurgita Ūsaitytė, *op. cit.*, p. 31–50; Leonardas Sauka, „Aukusti Robertas Niemis“, in: Leonardas Sauka, *Lietuvių tautosakos mokslas XX amžiuje: Tyrėjai ir jų darbai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 75–91).

finų baltizmus gana išvalgiai tyrusio danų kalbininko Vilhelmo Thomseno darbai³. Pažintis su lietuvių tautosaka tikraja to žodžio prasme prasidėjo nuo lietuvių kalbos studijų. 1900 ir 1902 m. vasaromis kalbos mokymosi reikalu Niemis buvo atvykęs į Lietuvą ir jau tuomet, savo mokytojų padedamas, ėmėsi versti spausdintas lietuvių dainas. 1909-aisiais trejiems metams gauta Helsinkio universiteto Hermano Rozenbergo stipendija leido pasinerti į rimtus lyginamuosius tyrimus. Jau tų metų rudenį profesorius išvyksta į Mažąją Lietuvą, kur buvo numatęs ne tik susipažinti su šiam kraštui priklausančia literatūra ir likusiais nespausdintais rankraščiais, bet ir padaryti „mokslinę išvyką į lietuvių gyvenamas vietas“⁴. Tačiau, atvykęs į Prūsiją ir susipažinęs su čia gyvenančių lietuvių kultūrine situacija, šio sumanymo, atrodo, bus atsisakęs, apsiribodamas susitikimu su tautosakos rinkėju Viliumi Kalvaičiu⁵. 1910 m. sausio pabaigoje, po keturių mėnesių viešnagės ir darbo Karaliaučiuje, vėliau Tilžėje, nukrypdamas nuo mokslinės kelionės projekto Niemis vyksta ne į Rygą ar Tartu, o į Kauną⁶; patyręs, jog gyvenimas Lietuvoje jau laisvesnis nei lankantis 1902 m., bei atsiradus galimybei tobulinti lietuvių kalbos žinias, nutaria čia ir pasilikti. Be to, verta turėti omenyje, kad rinkdamasis vietą ilgesniam užsibuvimui ir gyvos senosios dainos pažinimui buvo numatęs būtent Kauno guberniją, tiksliau, kraštą, kuriame „Juškevičius surinko savo dainas“, kartu tikėdamasis *žmonėse patikrinti* savo paties rengiamą rinkinio *Lietuviškos dainos*⁷ žodynėlį⁸. Todėl mokslinės kelionės projekte ir vėliau teiktose ataskaitose randami bei pasigendami faktai, jų pakomentavimas palieka įspūdį, jog tik susidėjusios palankios aplinkybės nuvedė Niemį į šiaurės Lietuvą, o vėliau ir į Dzūkiją.

Svarstymus tokia linkme kreipia viena aplinkybė: 1909 m. Helsinkio universiteto konsistorijai kartu su prašymu Hermano Rozenbergo stipendijai gauti pateiktame mokslinės kelionės projekte nerandame jokios užuominos apie lietuvių mokslo draugiją ar jos archyvą, o atvykęs į Lietuvą, profesorius apsistoja Kaune. Ten, globojamas vietos inteligentų (tarp jų pirmiausia minėtinas Kauno Šv. Kryžiaus bažnyčios kuratas Konstantinas Olšauskas), savarankiškai imasi lietuvių kalbos žinių gilinimo ir mokslinio darbo⁹, nes pas mus, kaip žinoma, nebūta nei sakytinio paveldo išsaugojimu ir tyrimais turėjusios rūpintis mokslo ar specializuotos taikomosios institucijos, nei tautosakiniam darbui pasirengusių specialistų, nebūta netgi aukštosios mokyklos. Kai 1907 m. Helsinkio universiteto profesorius Kaarle Krohnas kartu su kolega iš Kopenhagos universiteto Axeliu Olriku ir švedų folkloristu Carlu Wilhelmu von Sydow įkūrė tarptautinę folkloristų draugiją *Folklore Fellows*, tais pačiais metais įsteigta lietuvių mokslo draugija, ėmusi organizuoti mokslinę, kultūrinę, švietėjišką humanitarų veiklą ir atvėrusi galimybes kaupti bei tirti ir etnokultūrinį paveldą, dar tik klojo pamatus lietuvių folkloristikai ir neturėjo nei pajėgumų, nei intencijų įsiliesti į tarptautinę folkloristų bendruomenę. O Niemį į lietuvių mokslo draugijos (LMD) archyvą, kur aptiktas tautosakos rinkinukas gerokai sujaukė jo mintis ir planus, atrodo, bus atvedusi asmeninė pažintis su Jonu Basanavičiumi, nors iš pirmų lūpų ir neišgirstame tokio patvirtinimo. Helsinkio universiteto konsistorijai teiktoje ataskaitoje randame tik neapibrėžtų užuominų apie vaizduotę pranokusią

³ Plg. Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 681.

V. Thomseno tyrimai buvo apibendrinti 1890 m. išleistame veikale *Beröringer mellem de finske og de baltiske (littauisk-lettiske) Sprog*, København: Danske Videnskabernes selskab.

⁴ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 682–683.

⁵ *Ibid.*, p. 698–699.

⁶ Beje, apie šį įvykį trumpa žinute buvo informuota ir to meto spaudoje: „Atvyko į Kauną Gelsingforso universiteto (Suomijoje) Profesorius Niemi, pasiūstas savo universiteto Lietuvon tyrinėtu lietuvių kalbos ir dainų“ (*Viltis*, 1910, saus. 29 (vas. 11), Nr. 12, p. 3).

⁷ *Lietuviškos dainos užrašytos par Antaną Juškevičę*, Kazanė, 1880, t. 1, 2; 1882, t. 3.

⁸ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 683–684.

⁹ *Ibid.*, p. 699–700.

naują tyrimų medžiagą, vertusią iš esmės koreguoti mokslinės išvykos projekte numatytus darbus:

Savo laiką [Kaune – V. D.] naudoju iš dalies klausydamas [paskaitų] mokykloje, iš dalies dirbdamas savarankiškai, taip, jog 1910 metų žiemą dar labiau įsitikinau, kad lietuvių liaudies poezija tolimoje praeityje veikė estiškąją-suomiškąją. Mano vaizduotė dabar be perstojo ėmė suktis apie šį klausimą, juolab kad neturėjau nei estiškų, nei suomiškų šaltinių. Kad atsikratyčiau šitos įkyrios būsenos, prašiau Universiteto Konsistorijos [...] leidimo jau ateinantį rudenį peržiūrėti estų ir suomių rinkinius Helsinkyje [...]. Ir dar kitaip pamėginau pagreitinti klausimo sprendimą ir patobulinti savo žinias: vasarą nutariau vykti rinkti dainų į Šiaurės Rytų Lietuvą, kad asmeniškai išgirsčiau gyvą liaudies dainą ir jos atlikėjus.¹⁰

Šioje vietoje į aptariamų klausimų ratą rūpėtų įsieti iš Basanavičiaus gyvenimo kronikos keletą faktų, leidžiančių kalbėti apie prielaidas, lėmusias Niemio mokslinių planų pokyčius¹¹, kurie įsuks profesorių į intensyvią ekspedicinę veiklą Lietuvoje. Trumpą, bet informatyvų Basanavičiaus autobiografijos fragmentą, papildantį faktografinę pasakojimo apie lituanistinę Niemio veiklą liniją, galima laikyti grandimi, atskleidžiančia jo ryšių su Lietuvių mokslo draugija užuomazgas. Šių dviejų mokslo vyrų susitikimas, atvedęs suomių profesorių į LMD archyvą¹², įvyko 1910 m. pavasarį:

Balandžio 14 d., atvažiavęs Kaunan, vakare Tilmanso teatre buvau latvės Wiegner-Grunbergienės koncerte ir čia susipažinau su Helsinkių universiteto docentu d-ru Niemi, kursai tuomet buvo atvažiavęs Lietuvon dėlei folkloro tyrinėjimo. Sekančią dieną su d-ru Niemi išvažiavova laivu Veliuonon pas kun. Tuomą [...]. Čia pernakvoję sekančią 16 d. išvažiavova į Seredžių, pas kleb. Breivą užkandę, nuo aptiekininko Matulaičio tūlus Mokslo Draugijos daiktus paėmę, laivu iškeliavova Kaunan, kur vakare smarkiai lyjant ir žaibuojant atvykova. [...] Balandžio 18 d. drauge su d-ru Niemi išvažiavova Vilniun, kur jis sekančiomis dienomis studijavo Mokslo Draugijoje lietuvių dainas rankraščiuose.¹³

Galima tik numanyti su koku įdomumu Niemis vartė archyvo rankraščius, atveriančius kitokią dainų tradiciją nei iki šiol jo studijuoti Mažosios Lietuvos dainų rinkiniai ar Antano ir Jono Juškų dainynai „iš geriausio ir labiausiai išsivysčiusio dainų krašto“¹⁴. O kol kas tik miny-tyse dėliojamą lietuvių liaudies dainų kilmės teoriją aukštyn kojomis apvertė viename Mato Slančiausko tautosakos rinkinyje aptiktos, Niemio žodžiais tariant, lakoniškos, trumpos, primityvios¹⁵ dainos iš šiaurinio Lietuvos pakraščio. Jos ne tik, atrodo, ir pačiam Niemiui netikėta linkme pakreipė dainų formos plėtros tyrimus, bet ir vertė pasikloti tvirtesnę pagrindą lyginamosioms studijoms, nes besikuriančiame Lietuvių mokslo draugijos tautosakos fonde kalbamu laikotarpiu buvo sukaupta per maža duomenų išsamesniam dainuojamosios tradicijos pažinimui, ypač regioniniu lygmeniu¹⁶. Kitas dalykas, jog suomių profesoriaus mokslinė veik-

¹⁰ *Ibid.*, p. 700.

¹¹ Plg. 1909 m. Helsinkio universiteto konsistorijai pateiktą mokslinės kelionės projektą (Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 680–686).

¹² Kaip žinoma, Niemis jau balandžio 12 d. (kovo 30 d. senuoju stiliumi) buvo nuvykęs į Vilnių; tačiau tąkart jis apžiūrėjo IV lietuvių dailės parodą ir apsilankė *Vilties* redakcijoje, tikėdamasis gauti patarimų, „kur galėtų vasarą nuvažiuoti ir tardyti lietuvių dainas“ (*Viltis*, 1910, bal. 2 (15), Nr. 38, p. 3).

¹³ Jonas Basanavičius, *Mano gyvenimo kronika ir nervų ligos istorija, 1851–1922*, tekstą parengė Gražina Pruskuvienė, Vilnius: Baltos lankos, 1997, p. 233–234.

Atkreiptinas dėmesys, kad neatitikimas tarp Basanavičiaus autobiografijoje ir laikraštyje *Viltis* (1910, bal. 11 (24), Nr. 42, p. 4) nurodomų datų atsiradęs dėl to, kad vienu atveju jos nurodomos pagal naujojo stiliaus kalendorių, kitu – senuoju stiliumi.

¹⁴ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 168–169.

¹⁵ *Ibid.*, p. 168–169.

¹⁶ Plg. *Ibid.*, p. 177.

la Lietuvoje, susidomėjimas lietuvių tautosaka turėjęs tapti rimta paskata ir patiems lietuviams susitelkti prie tautosakos rinkimo¹⁷.

„Nutrūktgalviškos drąsos ir veržlumo reikėjo sumanius leisti rinkti dainų į taip mažai pažįstamo krašto kampa, kur didžiuliai tarmių skirtumai galėjo sužlugdyti gražius ketinimus“, – rašo Leonardas Sauka savo knygos apie XX a. lietuvių tautosakos tyrėjus Augustui Robertui Niemiui skirtoje dalyje¹⁸. Kitakalbės tautosakos rinkimo pradžiamokslį Niemis išėjo dialektologine prasme tikrai ne palankiausiame tokiai veiklai krašte. Vienas ar su besikeičiančiais globėjais ir talkininkais 1910 m. vasarą jis apkeliavo, tarminiu aspektu žvelgiant, gana skirtingas Šimonių, Svėdasų, Pajstrio, Pumpėnų, Kupreliščio, Vabalninko, Biržų, Nemunėlio Radviliškio, Papilio, Kupiškio ir kitas šiaurės Lietuvos parapijas ir į Šimonis, kur ne be nesklandumų ir prasidėjo tautosakinė ekspedicija, po dviejų mėnesių intensyvaus darbo grįžo „turėdamas savo portfelyje 1644 lietuvių liaudies dainas“¹⁹. Reikia turėti omenyje, kad, kaip žinoma iš chrestomatine tapusios Niemio citatos, „tiko tik sena gera prekė“, „naujoviškos dainos, kurių sklido aibė, buvo be pasigailėjimo atmetamos“²⁰. Tačiau tiek į šiaurės Lietuvos, tiek į Dzūkijos tautosakos rinkinius pateko ir vėlyvųjų dainų ar net tokių, Niemio žodžiais apie Antano Juškos dainynų repertuarą tariant, „kurias tarsi dainininkės būtų sudėjusios pačios“²¹ (plg. LTR 627/331/). Kita vertus, kartais dėl nuovargio, kartais dėl nepakankamo kalbos mokėjimo buvo atmetami, kaip vėliau paaiškėdavo, ir svarbūs dalykai²². Čia proga priminti, kad *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimuose* vis šmėstelinėtos užuominos leidžia manyti, jog tokia gausybė dainų surinkta ne tik su pagalbininkų talka; po keleto Šimonyse praleistų savaitių Niemis jau pradėjo susikalbėti lietuviškai²³, todėl, nesant draugiškos pagalbos, kliaudavosi savo jėgomis, nors iš pradžių ir labai nelengvai ėjėsi²⁴.

Atkreipus dėmesį, kad platesnė ekspedicinio darbo pažinimo ir vertinimo perspektyva atsiveria minėtuose *Tyrinėjimuose*, ilgiau stabtelėti vertėtų tik prie tautosakos rinkimo išvykoje į šiaurės rytų Aukštaitiją užsimezergusios pažinties su Nemunėlio Radviliškyje kunigavusiu Adolfu Sabaliausku, kilusiu iš šių vietų ir dar XIX šimtmečio pabaigoje pradėjusiu rinkti dainas; jų tuo metu turėjo sukaupęs daugiau kaip penkis šimtus. Apie lankomose apylinkėse dainas jau užrašinęs Nemunėlio Radviliškio kleboną profesorius išgirdo besidarbuodamas

¹⁷ Pripažįstant, kad faktų niekada nereikėtų vertinti viename kontekste, vis dėlto peršasi mintis, kad kaip tik pažintis su Niemiui ir jo mokslinė veikla išprovokavo Basanavičių dar kartą suaktualinti tautosakos rinkimo svarbą, tais pačiais metais vykusį IV visuotinį Lietuvių mokslo draugijos susirinkimą pabaigiant prakalba, „kurioje, trumpai nupiešdamas folkloro liekanų rinkimo svarbumą, kalbėtojas ragino Lietuvos inteligentiją, ypač mokytojus, rinkti dainas, pasakas, burtus ir k[ita] medžiagą ir ją siųsti M[okslo] Draugijon, kur ja naudoties galės kaip patys lietuviai, taip ir mokslo tyrinėjimais užsiimantieji svetimtaučiai“ („Iš Liet. Mokslo Draugijos Kronikos“, *Lietuvių tauta*, kn. 1, sąs. 4, 1910, p. 579). Pažinties su profesoriumi tiesioginiu atgarsiu tikriausiai reikėtų laikyti ir spaudoje pasirodžiusį Adolfo Sabaliausko raginimą į folkloro rinkimą, vis dar paliktą diletantams, įtraukti studentus ir jiems skirti stipendijas, nes „tik nuo apmokėto darbininko gali reikalauti rimto sistematiško darbo“ (A. Sabaliauskas, „Apie dainų rinkimą“, *Viltis*, 1911, kovo 16 (29), Nr. 31, p. 3). Suintensyvėjusio domėjimosi tautosaka ženklais galima laikyti ir skaitytojų atsiųstų folkloro dalykų publikavimą periodinėje spaudoje (žr., pavyzdžiui, jaunimui skirtu *Lietuvos žinių* priedo *Aušrinė* leistą specialų priedą *Vasaros darbai* (1910–1912); literatūros, mokslo ir politikos žurnalo *Draugija* besimokančiam jaunimui skirtu priedo *Ateitis* leistą priedą *Mūsų tautinės tvėrybos žiedai* (1911–1914). Redakcijų surinkta medžiaga papildydavo ir LMD tautosakos fondą (tokių žinių teikia Lietuvių mokslo draugijos komiteto 1911 m. birželio 2 (15) d. posėdžio protokolas N 18 (74), *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos rankraštynas* (toliau – LLTI BR), F22-2, p. 228–229).

¹⁸ Leonardas Sauka, *op. cit.*, p. 77.

¹⁹ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 173.

²⁰ *Ibid.*, p. 171.

²¹ *Ibid.*, p. 145.

²² *Ibid.*, p. 172.

²³ A. Sabaliauskas, „Kaip prof. Niemi's rinko Lietuvoje tautosaką“, *Tautosakos darbai*, t. I, 1935, p. 51; taip pat žr.: *Šaltinis*, 1910, rugpj. 16 (3), Nr. 32, p. 509.

²⁴ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 172.

Biržų parapijoje ir, būdamas tik už kelių dešimčių varstų, nutarė jį aplankyti. Pamačius, kad abiejų rinkiniai „nuostabiai panašūs, [...] kilo mintis juos abu sujungti“²⁵ ir paskelbti. Akstinamas išleisti mokslinius lūkesčius pranokusios ekspedicijos medžiagą buvo Aukštaitijoje aptiktos unikalios, iki tol platesnio tyrėjų dėmesio nesulaukusios sutartinės, kurias manė kartu su Sabaliausku jau surinkęs ir nieko reikšmingesnio nebūsią galima rasti²⁶.

Gavus Suomų mokslo akademijos pritarimą ir paramą išleisti šiaurės rytų Lietuvoje surinktas dainas, kurios pasirodys po metų, 1911 m. pavasarį Niemis vėl atvyko į Nemunėlio Radviliškį ir kartu su Sabaliausku ėmėsi dainų rengimo spaudai, bet mintys, kaip rodo faktografinė medžiaga, jau sukosi apie kitą mokslinės išvykos vietą. Apsispręsti, kur link pasukti šįkart, profesoriaus tvirtinimu, padėjo liepos 25–28 d. (12–15 d. senuoju stiliumi) vykusio visuotinio Lietuvių mokslo draugijos susirinkimo metu gauti patarimai rinktis dzūkų kraštą²⁷, apie kurio turtingą tautosaką lietuvių šviesuomenėje jau buvo susiformavusi gana palanki opinija²⁸. Bet, atrodo, būta ir kitų paskatų tokiam pasirinkimui. Vargu ar ką nors nauja galėtume pridurti tik primindami apie Niemio iš Nemunėlio Radviliškio Basanavičiui 1911 m. gegužę rašytą laišką, kuriame prašoma patarti, kur „su didesne nauda“ vasarą vėl galėtų dainas rinkti²⁹, ir profesoriaus lietuviškąją korespondenciją tyrinėjusio Stasio Skrodenio pastebėjimą apie tame laiške galimai Basanavičiaus ranka pieštuku įrašytą prierasą „Merkinė“³⁰. Duomenų apie Basanavičiaus atsakymą nesama; bet mažai tikėtina, kad tarp šių mokslo žmonių užsimezgas ne tik asmeniniams, bet ir kolegiškiems ryšiams³¹ laiškas būtų likęs neatsakytas. Šiuo atveju svarbiau priminti kitą, skaitytojui nežinomą ar mažai žinomą, paties Niemio niekur nesureikšmintą faktą, jog Dzūkija, ir konkrečiai Merkinė, tautosakinės jo veiklos horizonte gana ryškiai švystelėjo dar 1910 m. Kaip jau ne kartą teko įsitikinti, svarbiu folkloristikos istorijos šaltiniu gali tapti periodinėje spaudoje pasirodydavusios greitai senstančios ir užmiršamos kronikinės žinios, trumpai informuojančios apie konkrečius įvykius. Niemio kelionė po šiaurės Lietuvą taip pat sulaukė atgarsių spaudoje; šiandien tas trumpas dienraščių ir savaitraščių žinutes galima skaityti vos ne kaip ekspedicijos kroniką³². Viename tokiame informaciniame pranešime ir užsimenama apie suomių profesorius suintrigavusį Merkinės dainų rinkinį:

A. R. Niemi, Gelsingforso universiteto docentas, kuris šią vasarą vieši Lietuvoje, rinkdamas medžiagą lietuvių folklorui, ir pastaruoju laiku viešėjo Nemunėlio Radviliškyje pas kun. A. Sabaliauską, apie rugsėjo 9 dieną bus Kupiškyje, o rugsėjo 16 dieną jau išvažiuos Peterburgan. Prof. Niemi užsiinteresavo labai Merkinės dzūkų dainų rinkiniu (p. V. Mickevičius; žiūr. „Vilt.“ № 94). Gaila tik, kad tas rinkinys negali būti greitai laiku išleistas, nėra jų bent L. Mokslo Draugijoje, Vilniuje, kur mokslo vyrai galėtų indomias ir gražias dzūkų dainas studijuoti.³³

²⁵ *Ibid.*, p. 172.

²⁶ *Ibid.*, p. 172–173.

²⁷ *Ibid.*, p. 173, 694.

²⁸ Plačiau žr.: Jurgita Ūsaitytė, *op. cit.*, p. 38–39.

²⁹ Žr.: A. R. Niemio laiškas J. Basanavičiui, datuojamas 1911 m. gegužės 5 d. (naujuoju stiliumi?), *LLTI BR F2-1229* (spausdinta: S. Skrodenis, „A. Niemis ir J. Basanavičius“, *Bibliotekų darbas*, Nr. 9 (176), 1973, p. 34).

³⁰ S. Skrodenis, „A. Niemis ir J. Basanavičius“, p. 34.

³¹ Ne be Niemio iniciatyvos 1911 m. Basanavičius buvo išrinktas Suomų literatūros draugijos nariu korespondentu (žr. Lietuvių mokslo draugijos komiteto 1911 m. birželio 2 (15) d. posėdžio protokolas N 18 (74), *LLTI BR F22-2*, p. 227). Tais pačiais metais už nuopelnus renkant ir tiriant lietuvių folklorą Lietuvių mokslo draugijos nariu korespondentu išrenkamas suomių profesorius (žr. V visuotinio Lietuvių mokslo draugijos narių susirinkimo 1911 m. liepos 12 (25) d. posėdžio protokolą, *LLTI BR F22-2*, p. 254–255).

³² Žr.: *Vienybė*, 1910, birž. 22 (liep. 5), Nr. 25, p. 389; *Vienybė*, 1910, birž. 29 (liep. 12), Nr. 26, p. 404–405; *Viltis*, 1910, rugpj. 8 (21), Nr. 90, p. 3; *Šaltinis*, 1910, rugpj. 16 (3), Nr. 32, p. 509; *Viltis*, 1910, rugpj. 18 (31), Nr. 94, p. 4; *Viltis*, 1910, rugs. 1 (14), Nr. 100, p. 3; *Viltis*, 1910, rugs. 5 (18), Nr. 102, p. 2; *Viltis*, 1910, rugs. 15 (28), Nr. 105, p. 2; *Šaltinis*, 1910, spal. 18 (5), Nr. 41, p. 653.

³³ *Viltis*, 1910, rugs. 5 (18), Nr. 102, p. 2.

Iš pirmo žvilgsnio keistokai gali pasirodyti dzūkiškas inkliuzas tautosakinės kelionės po šiaurės Lietuvą fone. Atsakymas, atrodo, užsičiuopia pačiame informaciniame pranešime. Kaip galima spręsti iš rugpjūčio pabaigoje Basanavičiui rašyto laiško, apie Vinco Mickevičiaus-Krėvės dzūkų dainų rinkinį Niemis ar informaciją jam suteikęs asmuo galėjo sužinoti iš spaudos³⁴: „prašau Jusų Malonybes parašyti man lig 9 Rugsejo į Kupiškį poste restante, ar yra Jusų rankose dzūkų dainos iš Merkinės par. apie ką buvo mineta „Vilty“³⁵. Užuomina apie Sankt Peterburgą cituotoje laikraščio ištraukoje duoda pagrindo manyti, jog atsakymas buvo gautas (ypač žinant, kad su minimu rinkiniu iš tiesų buvo susijęs draugijos veikloje aktyviai reiškęsis peterburgiškis profesorius Eduardas Volteris). Interpretacijos, kodėl Niemio nesileista į rinkinio paieškas, šiandien būtų spekuliatyvios; bet intencijų susipažinti su dzūkų dainomis, kaip galima spėti, jo turėta. Kitas dalykas, kad oficialiuose dokumentuose, Niemio tekstuose Merkinės dzūkų dainų rinkinys ir jo sudarytojas Vincas Krėvė liko nutylėti. Tik rašant apie kelionės metu aplankytą istoriškai garsų Merkinės valsčių užsiminama, kad „iš tų vietų buvo išleistas Šimtakovo bei surinktas didelis gimnazijos mokytojo V. Mickevičiaus rinkiniai, tiesa, pastarasis dar neišspausdintas tebėra rinkėjo nuosavybė“³⁶. Po tokiu akcentų sudėliojimu gali slypėti sunkiai užčiuopiamas asmeninių rašančiojo ir rinkinio turėtojo santykių lygmuo, juo labiau iš amžininkų prisiminimų žinant, kad kelionėje į Dzūkiją likimas profesorių buvo suvedęs su pačiu Vincu Krėve, Eduardu Volteriu ir Stasiu Šimkumi³⁷; kita vertus, laikomasi ir kitokios nuomonės: Niemio keliai su Krėve galėjo ir nesusikirsti, nes amžininkų prisiminimų versija taip ir nepaliudyta pačių aptariamų asmenų mokslinėse pozicijose, korespondencijoje, memuarinio pobūdžio rašiniuose³⁸.

Žinoma, keli priminti paraštiniai faktai gal ir nebuvo lemtingi apsisprendžiant vykti į Dzūkiją, bet jie patvirtina, kad apgalvotai veiklos kryptį rinkdavęsis dalykiškasis profesorius ir šįkart sprendimą priėmė ne tokį jau skubotą, kaip pats teigia: „ilgai negalvodamas apsisprendžiau ir netrukus įsitikinau, kad to nereikėjo gailėtis“³⁹. Ši dainų rinkimo kelionė vienu aspektu tikrai buvo kitokia nei ankstesnioji: jau pramokęs kalbos, svetimšalis tautosakos rinkėjas jautėsi padėties šeimininkas, nes talkininkų pagalbą, kaip praėjusią vasarą, nebereikėjo, juo labiau kad jos čia „būtų buvę daug sunkiau gauti“⁴⁰. Todėl geografinį lankomų vietų žemėlapi galėjo dėliotis kaip tinkamas, vienos parapijose, aptikęs gerų dainininkų, apsisitodamas ilgesniam laikui, kitose, dainų skurdesnėse apylinkėse tik trumpam stabtelėdamas⁴¹. Mažiau negu per du mėnesius Valkininkų, Perlojos, Nedzingės, Merkinės ir Marcinkonių parapijose užrašyta apie 2000 tautosakos kūrinių (daugiausia dainų). Enciklopediniai leidiniai, minėdami, kad dainos rinktos taip pat ir Daugų, Onuškių, Dusmenų apylinkėse, žinias tikriausiai perėmė iš Sabaliausko prisiminimų, nes Niemio tekstai ir pats dzūkų tautosakos rinkinys tokios faktografinės medžiagos neteikia.

Baigiant retrospektyvią tautosakinių Niemio kelionių apžvalgą betruksta paminėti, kad po metų jis dar kartą apsilankė šiaurės ir pietų Lietuvoje (1911 m. rudenį Nemunėlio Radviliš-

³⁴ *Viltyje* (1910, rugpj. 18 (31), Nr. 94, p. 4) išspausdintą žinutę knieti susieti su Vinco Krėvės laišku Liudui Girai, datuotu 1910 m. rugpjūčio 16 d.: „Dykai rašėt ir aplink dainas. Aš šito suvis nenoriu, jokių leidėjų nereikia. Turėsiu skatiką, patsai ir išleisiu – ne, išleis kada po mano smerčiu kas. Ponas Volteris žadėjo pasistoroti, kad akad[emija] išleistų, bet mačiau, ka tik naudojasi ir patsai mano darbais ir dar duoda naudotis kitiems, – ir susiieškojau atgal“ (*Literatūra ir kalba*, t. 17: *Vincas Krėvė-Mickevičius*, redakcinė kolegija: K. Doveika (ats. redaktorius)... et al., Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1981, p. 33).

³⁵ A. R. Niemio laiškas J. Basanavičiui, datuotas 1910 m. rugpjūčio 28 d. (naujuoju stiliumi), *LLTI BR F2-1229*.

³⁶ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 175.

³⁷ A. Sabaliauskas, „Kaip prof. Niemi's rinko Lietuvoje tautosaką“, p. 53.

³⁸ Jurgita Ūsaitytė, *op. cit.*, p. 40–41.

³⁹ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 173–174.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 695.

⁴¹ *Ibid.*, p. 694–695.

kyje, 1912 m. pavasarį Valkininkuose ir Marcinkonyse) ir fonografu užrašė 333 melodijas, kurios saugomos Suomų literatūros draugijos archyve.

Ekspedicinės Niemio veiklos matymo perspektyva dažnai grindžiama folkloristo profesionalumu, įdirbiu renkant ir publikuojant senąsias suomių runas. Nepažįstant suomiškosios patirties tautosakos rinkimo baruose konteksto, sunku spręsti, kaip ir kiek ji taikyta Lietuvos sąlygomis. Paties dainų tyrėjo tekstai leidžia kalbėti apie atpažįstamas ir lietuvių tautosakos rinkėjų patirtis. Stebėtis šiandien verčiantis gebėjimas išgauti tokią gausą dainų ne vieno rašiusiojo šia tema siejamas ne tik su, anuometiniu Sabaliausko įvardijimu, folkloristo „prityrimais ir metodais“⁴², bet ir mokėjimu neformaliai bendrauti su pateikėju. Galima tik retoriškai klausti, kokios neformalaus bendravimo su kalbinamais žmonėmis refleksijos būtų užfiksuotos amžininkų prisiminimuose, jei ne atidus suomių profesoriaus įsiskaitymas ne tik į brolių Juškų parengtų dainynų tekstus, bet ir į Jono Juškos vestuvinių dainų rinkiniui parašytą pratarbę, kurioje pristatoma, kur ir kaip brolis Antanas „surinko šitą neapsakomai didelį dainų ir melodijų skaičių“⁴³. Niemiui buvo svarbu tą pabrėžti ir *Lietuvių liaudies dainų tyrimuose*: „Dažnai girdint dainas ir matant didelę žmonių meilę dainoms, parapijos kunigui kilo mintis jas užrašyti. Šventomis dienomis jis kvietė pas save dainininkes arba pats vyko į kaimus pas geras atlikėjas. Tais atvejais jis turėjo įprotį pasiimti smulkių dovanų dainininkėms, o skubių darbų metu joms mokėjo dienos algą“⁴⁴. Kaip matyti iš prisiminimų, tokioms taktikoms laikėsi ir Niemis: atsilygindamas už dainas moteris apdalydavęs saldainiais, o vyrus – papirosais; per darbųmetį, kai dainininkės vieton reikėjo samdyti darbininkę, mokėjo pinigus, nors šiaip už dainavimą žmonės atlygio neimdavę; Aukštaitijoje, būdavo, ir degtinėle moteris pavaišindavo, nors pats visai negerdavo (kaip ir Juška), „[t]ada moterys imdavo šokti ir visą savo žiniją rodyti“⁴⁵. Mintyse brėžiasi dar viena, nors ir netiesioginė paralelė: ir kunigo, ir svetimšalio profesoriaus sėkmingo tautosakos rinkimo darbo prielaida buvo grindžiama dvasi-
ninkų autoritetu tarp parapijiečių. Nepaisant to, kad ne tik XIX a. antrosios pusės kaimo žmonės, bet ir „sugrįžtantys šventėms iš miesto studentai arba daugiau mažiau raštingi vietos bajorai“ nesuprato kunigo Juškos tautosakinės veiklos tikslų ir motyvų⁴⁶, parapijos ganytojui nesunkiai turėjo atsidaryti parapijiečių namų durys ir jų žinijos skrynios. Niemio atveju taip pat vargu ar būtų pasiekta tokių išpūdingų rezultatų, jeigu ekspedicijose jį globoję (suteikę jam puikias gyvenimo ir darbo sąlygas) tautiškai susipratę kunigai nebūtų įdėję pastangų, kad keistu akcentu kalbantis užsienietis, užsiimantis tokiais niekais, kaip dainų užrašinėjimas, įgytų žmonių pasitikėjimą ir sulauktų tinkamo atsako. Pačiam profesoriui palankią komunikacinę terpę ne visuomet pasisekdavę susikurti, tai liudija ir susitikimas su senu elgeta, iš kurio ir už pinigus nepavyko dainų išvilioti: pakeliui į vieną iš Vabalninko parapijos kaimų svečio iš Suomijos užkalbintas senolis, paprašytas padainuoti (ir dar už atlygį!), tik ranka numojęs ir pro žilus antakius žvelgdamas į profesorių nepasitikėjimo kupinomis akimis šiurkštokai pareiškęs, kad ponas turbūt juokiasi iš jo arba jau darbo neturi, kad tokiais niekais užsiima⁴⁷.

Mokslinis darbas ir tautosakos rinkimas profesoriui buvo tarsi tos pačios veiklos glaudžiai susijusios, viena kitą papildančios, gilinančios sritys. Tyrimuose atskleisti dainų raidos metmenys intensyviai pajauti dar ekspedicijų metu. Pristatydamas savo dainų rinkimo istoriją Niemis rašo:

⁴² A. Sabaliauskas, „Kaip prof. Niemi's rinko Lietuvoje tautosaką“, p. 49.

⁴³ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 145.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 145–146.

⁴⁵ A. Sabaliauskas, „Kaip prof. Niemi's rinko Lietuvoje tautosaką“, p. 54, 51.

⁴⁶ Jurga Jonutytė, „Dėmesys sakybinei tradicijai kaip kūrybiškas tapatinimasis. Antano Juškos ir Jono Basanavičiaus etnografinės veiklos motyvų apmąstymas“, *Literatūra*, [t.] 48 (6), 2006, p. 34.

⁴⁷ K. Žitkus, „Profesorius Niemi's Vabalninke“, *Tautosakos darbai*, t. I, 1935, p. 61.

Lyginimo su Šiaurės Lietuvos dainomis, suprantama, iš akių neišleidau ir čia [Dzūkijoje – V. D.] klausinėjau man žinomų dainų. Iš dalies tai buvo tuščias darbas, tačiau ir labai dėkingas. Kaip tik išaiškėjo, jog buvo žanrų, kuriuose pietūs ėjo savais keliais, tačiau giliausiasis sluoksnius abiejose buvo tas pats [...]. Tie sluoksniai iškildavo tarsi kokie seni pažįstami. Įsitikinau, kad šiaurėje reikia ieškoti Lietuvos liaudies dainų kilmės pradmenų [...] ir kad kitas, primityvesnis, raidos istorijos laipsnis randamas kaip tik čia, o ne kitoje pietinės srities dalyje – Veliuonoje ar Prūsijos Lietuvoje. Kitaip sakant, vidumi suvokiau bendrais bruožais regis tuos atskirus šimtmečių darbo sluoksnius, iš kurių Lietuvos poezijos deivė sukūrė formos požiūriu tokio aukšto lygio liaudies poeziją.⁴⁸

Per drąsu būtų tautosakos rinkinius pavadinti mokslinių tyrimų eskizais, tačiau žvalgančis po juos orientyru pirmiausia reikėtų rinktis būtent profesoriaus mokslinius interesus, kuriais vadovaujantis ir buvo atsisijojama į rinkinius patekusi medžiaga – senojo sluoksnio kūriniai, galėję nuvesti prie dainų ištakų. Tokią poziciją atskaitos tašku paranku rinktis ir kitais aspektais vertinant tautosakos rinkinių medžiagą. Stasys Skrodenis, pristatydamas Niemio lituanistinę veiklą, akcentavo, kad gėrėdamiesi jo užrašytų giesmių ir dainų gausa „turėtume būti atsargūs dėl tekstų pilnumo, nes daugelį kūrinių užrašė ne jis pats, o jo prižiūrimi moksleiviai, vargonininkai, kunigai, kurie neišmanė ir nesuprato dainų užrašymui keliamų reikalavimų. Dauguma tekstų buvo užrašyti diktuojant, todėl išliko turinys, bet nukentėjo poetinė bei muzikinė forma“⁴⁹. Savo ruožtu norisi pabrėžti, kad bent jau dzūkų dainų rinkinyje (šiuo atveju didžioji medžiagos dalis užrašyta paties profesoriaus) jaučiamas dainų stiliaus ir poetikos pajautimo neturintio užsieniečio, ne nepatyrusio gimnazisto ar vargonininko braižas. Būtų sunku įsivaizduoti profesorių ir kaip naivų stebėtoją, visiškai nekreipiantį dėmesio į darbo metu besiilsintį pagalbininką. Todėl net ir turint omenyje aplinkybes, kai darbą sunkino, užrašomų tekstų kokybę lėmė talkininkų nepatirtis šioje srityje, svarbu neišleisti iš akių ir paties Niemio atstovavimo tuo metu suomių folkloristikoje įsigalėjusiam į empirinių duomenų kiekį, o ne į estetinę dainų raišką orientavusiam istoriniam-geografiniam metodui, taip pat priklausymo kitai kultūrinei tradicijai, ribojusiai lietuvių dainų stiliaus ir poetikos pajautimą, o kartu ir perteikimą fiksuojant dainą raštu. Siūlydama tokį žiūros kampą teksto autorė nesiekia menkinti vienos iš ryškiausių ir įtakingiausių lietuvių folkloristikos figūrų reikšmės ar tautosakos rinkinių vertės. Patys užrašyti tekstai dėl to netaps nei geresni, nei prastesni, kaip nepadidės ar nesumažės suomių profesoriaus reikšmė lietuvių folkloristikai. Tačiau mes turėsime objektyvesnį rankraščių vaizdą ir supratimą, kokiais raktais bandyti rakinti neretai probleminius rinkinių tekstus.

IŠ TAUTOSAKOS RINKINIŲ ISTORIJS

Išskirtinę padėtį kultūrinėje sąmonėje paprastai užima ne rankraštinis paveldas, bet sakytinę tradiciją reprezentuojančios folkloro tekstų publikacijos; jų medžiaga daug dažniau nei archyvuose saugoma tautosaka patenka į mokslinę apyvartą, būna įtraukiama į naujai kuriamas folkloro ir bendruomenės komunikacijos formas. Niemio taip pat norėta paskelbti mokslinių minčių proveržį sukėlusią abiejų ekspedicijų medžiagą, tokiu būdu papildant negausias lietuvių dainuojamąją tradiciją pristatančias publikacijas, kartu nepaliekant surinkto folkloro mokslinių tyrimų paraštėse⁵⁰. Tačiau net turint aiškų tikslo projektą, šiaurietinės Lietuvos ir Dzūkijos tautosakos rinkinių istorijos klostėsi skirtingai: spausdintas pirmosios ekspedicijos

⁴⁸ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 174–175.

⁴⁹ Stasys Skrodenis, „Aukusti Robertas Niemi ir Lietuva“, p. 19.

⁵⁰ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 692–693.

rinkinys *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje*⁵¹ tapo mūsų kultūrinės savasties dalimi, o profesoriaus surinktas dzūkų dainuojamasis paveldas, ilgus metus išgulėjęs archyvo lentynoje, buvo žinomas siauram folkloristų ratui. Sovietmečiu integruojant Niemi į nacionalinę folkloristikos istoriją įvelta klaida užgožė ne tik rankraštinio dzūkų dainų rinkinio sklaidą, bet ir jo buvimo faktą. *Lietuvių tautosakos apybraižoje* teigiama (galbūt pritrūkus atidos faktografinėi medžiagai ir pasiklojus tik labai glausta informacija nekrologe⁵²), kad „Niemis daugiausia šiaur-rytinėje Lietuvoje surinko 3500 dainų, kurių dalį išspausdino su Sabaliausko surinktomis dainomis rinkinyje *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje*“⁵³.

Apie rinkinio *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje* parengimo ir publikavimo aplinkybes, reikšmę lietuvių folkloristikai ir apskritai kultūrai rašyta ne kartą, todėl konspektyviai nusakytini tik keli reikšmingesni faktai. Impulsų skaitančiajai visuomenei pristatyti 1910 m. tautosakinės kelionės medžiagą, kaip jau minėta, teikė Aukštaitijoje aptiktos unikalios giesmės – sutartinės ir lyginamiesiems tyrimams aktualios senojo klodo dainos⁵⁴. Beje, svarstant, kad iš ekspedicijos parsivežto projekto publikuoti dviejų rinkėjų užrašytos tautosakos rinkinį pagrindas buvusi ir Sabaliausko turima nemaža dainų kolekcija, iš akių nereikėtų išleisti kito momento: Niemiui, kaip profesionaliam tautosakininkui, savamokslis, nors ir patyręs tautosakos rinkėjas turėjo padaryti patikimo, šį darbą išmanančio kolegos įspūdį.

Gavus Suomų mokslo akademijos pritarimą ir finansinę paramą, knygos parengiamieji darbai prasidėjo ankstyvą 1911 m. pavasarį. Sabaliausko trumpai aprašyti keli bendro darbo su profesoriumi mėnesiai leidžia įsivaizduoti knygos parengimą buvus intensyvu, bet vykusį sklandžiai, nenukrypstant nuo Niemio susidaryto darbų grafiko:

Atsimenu, net netikėtai prieš Verbas (1911 metais), kada man, kaip vienam kunigui parapijoje, prieš Velykas tiek daug darbo, Niemi's atvažiavo pro Rygą į Radviliškį. Pasamdė porą gimnazijos mokinių, kad padarytų mano ir savo dainų nuorašus, ir ėmė juos rūšiuoti. Aš turėjau kalbos prižiūrėti. Ir taip mums bedirbant praėjo trys mėnesiai. [...] Tuo pačiu metu profesorius buvo nuvykęs į Rygą, kur su spaustuviniu Hempeliu sudarė sutartį mūsų dainų rinkiniui spausdinti. Veikia spaustuvė ėmė siuntinėti korektūrą: vieną egzempliorių profesoriui, kitą man.⁵⁵

Knyga, kuria „buvo pravertas langas į ligi tol rašto kultūroje beveik neregėto Lietuvos dainų krašto erdvę“⁵⁶, pasirodė 1912 m. rudenį kaip Suomų mokslo akademijos B serijos darbų šeštas tomas. Joje lietuvių dainuojamasis paveldas skaitytojui pristatomas vadovaujantis vakarietiškais ano meto akademinų folkloro šaltinių rengimo principais ir kriterijais. Rinkinyje bene pirmą kartą pasiūlyta lietuvių liaudies dainų klasifikacinė sistema, nors, kaip pastebi Skrodenis, suomių folkloristų patirties sisteminant liaudies poeziją nepakako, kad būtų užčiuopta visa lietuvių dainuojamosios tradicijos įvairovė⁵⁷. Lietuvių dainų edicijoje naujas dalykas buvo ir tekstų varijavimo atspindėjimas, skelbiant po keletą tos pačios dainos variantų ar skelbiamų kūrinių pabaigoje pridėdant nuorodas į rankraštinius abiejų parengėjų rinkinius, jeigu manyta, kad variantas gali būti reikšmingas moksliniams tyrimams⁵⁸. Taip pat stengtasi nenusižengti, ano meto supratimu, profesionaliai parengto folkloro šaltinio tekstų redagavimo

⁵¹ *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje*, Dr. A. R. Niemi ir kun. A. Sabaliausko surinktos, [Helsinki (Ryga)], 1912.

⁵² A. Sabaliauskas, „A. a. prof. A. R. Niemi“, *Mūsų tautosaka*, t. 4, 1931, p. 8.

⁵³ *Lietuvių tautosakos apybraiža*, p. 80.

⁵⁴ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 692–693.

⁵⁵ Plačiau žr.: A. Sabaliauskas, „Kaip prof. Niemi's rinko Lietuvoje tautosaką“, p. 52–53.

⁵⁶ Leonardas Sauka, *op. cit.*, p. 80.

⁵⁷ Stasys Skrodenis, „Aukusti Robertas Niemi ir Lietuva“, p. 18.

⁵⁸ A. R. Niemi, A. Sabaliauskas, „Prakalba“, in: *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje*, p. XI.

principams ir, „kiek galint, [dainas – V. D.] vietinėje tarmėje išleisti“. Todėl, nedarant skirties tarp žmonėse gyvavusio ir daugeliu atvejų tarmės ypatybių neatspindinčio užrašyto teksto, Sabaliauskas, „kuriam iš mažens to krašto kalba pažįstama, lengvai pataisė ortografiją sulyg vietinių tarmių reikalavimo“⁵⁹. Bet kokie tarminio tekstų redagavimo vertinimai ar priekaištai šiandien liktų racionalios diskusijos užribyje, todėl apsiribosime pastebėjimu, kad tik nevaržomas dialektologinės tarminių tekstų redagavimo patirties kunigas Sabaliauskas galėjo savo tarmės pagrindu sutarminti, dialektologiniu aspektu žvelgiant, gana skirtingose vietovėse tarminių tekstų fiksavimo neišmaniusių žmonių užrašytus kūrinius. Kita vertus, atidesnis pasižvalgytas po rankraštinių šiaurės rytų Lietuvoje Niemio surinktos tautosakos rinkinį verčia pripažinti, jog anoje situacijoje, nesant galimybės pasitelkti kvalifikuotą kalbininką, tai buvo racionalus redakcinis sprendimas. Reikšminga, kad melodijomis šį leidinį papildė po kelerių metų ne be profesoriaus pagalbos Helsinkyje išleista knyga *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos*⁶⁰, kurioje paskelbta Sabaliausko užrašytos ir spaudai parengtos 635 dainų ir instrumentinės muzikos melodijos, taip pat 318 dar nepublikuotų dainų tekstų.

Rinkinio *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje* vertinimo tradicija, netrikdoma tekstų nesklandumo, nepilnumo, pasitaikančio dialektologinio redagavimo komplikotumo, nesikeitė visą šimtmetį: šis leidinys, Mykolo Biržiškos apibendrinimu, „mūsų dainologijos istorijoje svarbus ne vien pavyzdinga dainų klasifikacija ir metrikacija bei tarminių jų autentiškumu, bet ir ypač atžymėjimu [...] dainų – giesmių, į kurias prieš tai mūsų dainų rinkėjai mažai tekreipė arba net visai nekreipė dėmesio“⁶¹. Todėl nenuostabu, kad didesnį svorį kultūrinėje sąmonėje įgijusi publikacija užstelbė rankraštinių 1910 m. tautosakinės ekspedicijos rinkinį, kaip atskira byla – LTR 626 – saugomą Lietuvių literatūros ir tautosakos institute. Tokį Niemio ir Sabaliausko dainų rinkinio ir jį papildžiusios Sabaliausko parengtos knygos įsitvirtinimą kultūroje lėmė tai, kad šie leidiniai iki šiol tebėra neišsemiamas šaltinis tiek įvairiems lietuvių tradicinės kultūros aspektams tirti, tiek šiaurės rytų Lietuvos sakybinei tradicijai pažinti. Kaip rašė Balys Sruoga, „[b]ene kiekvienas tautosakos rinkinys, viename krašte užrašytas, yra savyje aprėžtas vienumas. Nelyginant tai būtų kurio individualinio poeto eilėraščių rinkinys ar kartais net ir už tokį rinkinį tikslesnis. Rėzos, Juškos, Basanavičiaus, Niemi-Sabaliausko ir kt. užrašyti tautosakos rinkiniai – vis tai atskiros individybės. Aiškus dalykas, jie visi ir daug ko bendro turi. Jų visų pagrinde glūdi sentimentaliska, erotiška lyrika, kuri visą mūsų poetinę tautosaką perdėm persunkia“⁶².

Dzūkiškam rinkiniui – Valkininkų, Nedzingės, Perlojos, Merkinės, Marcinkonių parapijose užrašytoms dainoms – spausdinto šaltinio lemtis nebuvo skirta, nors profesoriaus planuota ir jį išleisti atskiru leidiniu. Buvo pradėti ir parengiamieji darbai. 1912 m. Helsinkio universiteto konsistorijai teiktoje ataskaitoje apie Hermano Rozenbergo stipendijos panaudojimą Niemis rašė:

Kai pamačiau, koks gausus būtų dainų laimikis, jau Valkininkuose būdamas ėmiausi ruošti [rinkinį], kad galėčiau išleisti taip pat kaip ir praėjusios vasaros [medžiagą]. Prašiau, kad Suomų mokslo akademija ir dabar leistų panaudoti „Tyrimų“ tomą, su kuo paskui ji sutiko. Lietuviu specialistu ir pagalbiniu sutiko būti Valkininkų klebonas dekanas Vl. Mironas, tačiau rudenio paaikšėjo, jog jis vis dėlto neturi tiek laiko, kiek reikalauja darbas. Jo vieton gavau du dzūkų kalbos žinovus – redaktorių L. Girą ir mokytoją Z. Žemaitį, kurie jau peržiūrėjo 2/3 tomui atrinktų dainų, dėl ko tikiuosi, kad ir šis tomas bus išleistas.⁶³

⁵⁹ *Ibid.*, p. X.

⁶⁰ A. Sabaliauskas, *Lietuvių dainų ir giesmių gaidos*, Helsinki, 1916.

⁶¹ M. Biržiška, „Prof. A. R. Niemi prisimenant“, *Lietuvių dienos*, Nr. 2 (51), 1955, p. 7.

⁶² Balys Sruoga, *Raštai*, t. 9, kn. I: *Tautosakos studijos, 1921–1947*, parengė Algis Samulionis, Donata Linčiuviėnė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 250.

⁶³ Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 696.

Bet rinkinio parengimas nusitęsė. 1915 m. vasarą iš Helsinkio Basanavičiui rašytame laiške prašoma pasidomėti, ar vienas iš redaktorių, Zigmas Žemaitis, imtųsi skaityti korektūrą, jei Suomų mokslo akademija paremtų rinkinio leidybą⁶⁴. Deja, susiklosčius nepalankioms aplinkybėms – susidėjo dėl redagavimo kilę nesklandumai, Pirmojo pasaulinio karo metų suirutė, paties Niemio išitraukimas į kitus mokslinius darbus⁶⁵ – rinkinį *Vilniaus gubernijos dzūkų dainos*⁶⁶ teko ne vieniems metams padėti į stalčių.

Prie sumanymo išleisti dzūkų dainas Niemis grįžo jau gyvenimo pabaigoje, 1931 m. pavasarį, ir šikart Suomų mokslo akademijai skyrus lėšų rinkinio parengimui spaudai bei atskirą šios akademijos B serijos darbų tomą jo publikavimui⁶⁷. Argumentai, skatinę profesorių neapleisti dzūkų dainų, šią kolekciją tyrinėjusios Jurgitos Ūsaiytės manymu, „galėjo būti susiję su vis stiprėjančiomis folkloristikos ir apskritai humanitarinių mokslų pozicijomis pačioje Lietuvoje ir nuoširdus noras pagaliau sugrąžinti kraštui ypatingas tautos tradicinės kultūros vertybes“⁶⁸. Daugiau aiškumo, kalbant apie šiuos tarsi savaime susidėliojusius, jokio tiesioginio ar netiesioginio akstino nepaskatintus įvykius, galėtų įnešti lietuvių folkloristikos istoriografijoje likęs nereflektuotas išeivijos spaudoje pasirodęs Mykolo Biržiškos tekstas „Prof. A. R. Niemi prisimenant“. Atskiro dėmesio šiame kontekste reikėtų skirti profesoriaus kelionei į Kauną 1930 m., kai jis, Sabaliausko teigimu, buvo atvykęs susipažinti su naujais lietuvių liaudies dainų rinkiniais⁶⁹. Tačiau, tarpininkaujant (o gal inicijuojant) Užsienio reikalų ministerijai, prie pietų stalo įvyko Niemio, Sabaliausko ir Biržiškos susitikimas. Netenka abejoti, kad dalykinių pietų metu, dalyvaujant ir ministerijos atstovei, pokalbis sukosi apie Niemio lituanistinę veiklą. Memuarinio pobūdžio rašinyje paminėti pabiri faktai nesukuria aptartų temų visumos, todėl galima tik spekuliatyviai svarstyti, ar šios kelionės metu Niemio neturėta intencijos dzūkų dainų publikavimo klausimus išspręsti Lietuvoje. Jeigu tokių pastangų ir dėta, tai jos buvusios nevaisingos, nes, kaip minėta, vėliau paramos buvo kreiptasi į Suomų mokslo akademiją. Kita vertus, ar planų nesujaukė (o gal priešingai – kaip tik paskatino grįžti ir prie dzūkų dainų rinkinio?) netikėtas Biržiškos pasiūlymas į lietuvių kalbą išversti 1913 m. Helsinkyje suomių kalba išėjusią studiją *Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai*⁷⁰:

Pasinaudojęs nelaukta proga, įkibau į Niemi ir Sabaliauską, kad S[abaliauskas] su N[iemi] pagalba išverstų aną „Tutkimuksia“ lietuviškai ir tuo būdu tas reikšmingas dainologijos veikalas virstų prieinamas mūsų dainų tyrėjams ir mėgėjams. Mano pasiūlymui jiedu pritarė. Pavyko gauti valdžios pašalpos ir neužilgo kun. S[abaliauskas] nuvyko Helsinkin pas N[iemi] veikalo versti. Ir tikrai, N[iemi] veikalas S[abaliausko] buvo išverstas ir 1932 m. išspausdintas antrašte „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai“.⁷¹

Vieni kitus papildantys Biržiškos ir Sabaliausko prisiminimai padeda susidėlioti integrulesnę ano meto įvykių mozaiką. 1931 m. vasarą Sabaliauskas, grįždamas, šiandien sakytume, iš mokslinės komandiruotės ar stažuotės, kur autoriaus padedamas dirbo prie *Tyrinėjimų*⁷² vertimo, į Lietuvą parveža ir tautosakos rinkinių rankraščius, kurių nepublikuotą

⁶⁴ Žr.: A. R. Niemio laiškas J. Basanavičiui, datuotas 1915 m. liepos 3 d., *LLTI BR F2-1229*.

⁶⁵ Žr.: S. Skrodenis, „A. Niemis ir J. Basanavičius“, p. 35; Jurgita Ūsaiytė, *op. cit.*, p. 45–46.

⁶⁶ Kaip tik tokiu pavadinimu jis įvardijamas ne kartą minėtoje tyrimams gautos stipendijos ataskaitoje (žr.: Aukusti Robert Niemi, *op. cit.*, p. 705).

⁶⁷ Stasys Skrodenis, „Aukusti Robertas Niemi ir Lietuva“, p. 19.

⁶⁸ Jurgita Ūsaiytė, *op. cit.*, p. 46.

⁶⁹ A. Sabaliauskas, „A. a. prof. A. R. Niemi“, p. 5.

⁷⁰ A. R. Niemi, *Tutkimuksia liettualaisten kansanlaulujen alalta*, I, Helsinki, 1913 (*Suomalaisen Tiedeakatemia Toimituksia*, sarja B, nid. XII).

⁷¹ M. Biržiška, *op. cit.*, p. 15.

⁷² Sabaliausko vertimas buvo publikuotas jau po Niemio mirties: A. R. Niemi, „Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai“, iš suomių kalbos vertė Adolfas Sabaliauskas, *Lietuvių tautosaka*, [t.] 6, 1932, 317 p., iliustr.

medžiagą (t. y. dzūkų dainų rinkinį) jam buvo patikėta „suklasifikuoti ir prirengti spaudai“⁷³. Besidarbuojant prie vertimo, tikėtina, rasta laiko ir rinkinio aptarimui; dainų tekstai (ar bent jau didžioji numatomos skelbti medžiagos dalis), kaip žinoma, buvo suredaguoti. Tačiau rudenį Niemis miršta. Ir dzūkų rinkinio byla pasibaigia retorišku Adolfo Sabaliausko klausimu nekrologe: „dabar ar bepatogu prašyti suomių duoti pinigų lietuvių dainoms?“⁷⁴ Tautosakinio palikimo sklaida, galėjusia paskatinti jo recepciją akademiniam ir kultūriniam diskursuose, nepasirūpino ir 1930 m. prie Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto sudaryta Tautosakos komisija, kuriai valstybingumą atkūrusioje Lietuvoje buvo patikėti tautosakos reikalai.

Iš pirmo žvilgsnio Niemio dzūkų tautosakos kolekcija, saugoma Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos archyve, – du niekuo (nebent savo apimtimi) neišsiskiriantys tautosakos rinkiniai, kuriems lietuvių folkloristikos istoriografijoje ir šaltinių rengimo tradicijoje buvo suteiktas patikimo šaltinio statusas, nesvarstant galimų komplikacijų dėl rankraštinių rinkinių pavidalo ar plačios užrašymų geografijos, niekaip nesisiejančios su Dzūkija. Šios medžiagos patikimumas ir autentiškumas buvo užtikrinti dokumentuojant ją archyviniam saugojimui. Kaip žinoma, mūsų dienas pasiekė tik kiek daugiau nei pusė originalaus rankraštinio rinkinio. Kita dalis medžiagos išliko nuorašo pavidalu, o originalaus rankraščio likimas – tebėra mįslė. Nuorašai, padaryti rengiant kolekciją publikavimui ir leidę atkurti jos visumą (nes dalis rankraščio, kaip galima numanyti, į Lietuvių tautosakos archyvą jau nepateko), buvo prilyginti originaliam rankraščiui ir medžiaga formaliai padalyta į du patikimo šaltinio statusą įgijusius rinkinius su ištisine numeracija – LTR 627 ir LTR 628. Rinkinį LTR 627 sudaro originalaus rankraščio medžiaga, apimanti apie tūkstantį folkloro vienetų (1–1000). Kita kolekcijos dalis, kurią ilgą laiką reprezentavo tik nuorašas, saugoma rinkinyje LTR 628, turinčiame tęstinę rinkinio LTR 627 numeraciją, t. y. ši byla pradedama 1001 numeriu. Neformalių kolekcijos padalijimo atramų anuomet, atrodo, ir neieškota. Nors viena tokių galėjęs tapti išlikusios kolekcijos pavidalas – originalus rankraštis ir nuorašas. Ignoruojant tokią galimybę, dalis originalaus rankraščio buvo eliminuota iš dzūkų tautosakos rinkinio struktūros, t. y. dalis nuorašo pavidalu išlikusio rinkinio LTR 628 originaliųjų užrašymų dokumentuojant kolekciją archyviniam saugojimui neįgijo jokio formalaus statuso: originalaus rankraščio pagrindu sudaryto rinkinio LTR 627 nuorašai saugomi kaip atskira byla LTR 627a, o pluoštelis rinkinio LTR 628 originaliųjų rankraščių (jį sudaro 141 tekstas) net nebuvo inventorinti ir archyvinio dokumento teises, kaip byla LTR 628a, įgijo tik rengiant šioje internetinėje publikacijoje pristatomą skaitmeninę Niemio tautosakos rinkinių versiją.

Atidesnė dzūkų tautosakos kolekcijos peržiūra rodo, kad iki šiol suabsoliutinti pavieniai faktai, tapę neginčijamais teiginiais apie Niemio profesionalumą ir išivyravę folkloristikos istoriografijoje, neretai trukdė objektyviau vertinti rankraštinių rinkinių LTR 627 ir LTR 628 medžiagą. Neatsiradus preteksto abejonei dėl nuorašo pavidalu išlikusios medžiagos problemiško, net fundamentiniame dainų sąvade – *Lietuvių liaudies dainyne* buvo publikuojami ne tik originalaus rankraščio tekstai, bet ir nuorašai. Tačiau originalaus rankraščio tekstų ir jų nuorašų tekstologinė analizė leistų kvestionuoti istoriškai susiformavusį kolekcijos nuorašo kaip patikimo šaltinio statusą. Pasitaiko atvejų, kai vietos abejonei nuorašo patikimumu palieka netgi redaktorių taisymai. Teiginys, neigiantis ar iš esmės koreguojantis lietuvių folkloristikoje ir šaltinių rengimo tradicijoje išgalėjusią Niemio rankraštinio palikimo vertinimo tradiciją, reikalauja atskiro tyrimo. Šiuokart apsiribosime keletu iškalbingų pavyzdžių, iliustruojančių originalaus rankraščio tekstų ir nuorašų prasilenkimus:

⁷³ A. Sabaliauskas, „A. a. prof. A. R. Niemi“, p. 8.

⁷⁴ *Ibid.*, p. 8.

Autentiškas tekstas: Tai tui baro motule mani radžino. LTR 627(690)

Nuoraše suredaguota: ? Tai tave baro motulė, Mani radžino. LTR 627a(690)

Turėtų būti: Tai tuj paru motulė mani radžino.

Autentiškas tekstas: Oi sniegtse lyja nuog stogu varva. LTR 628a(1394)

Nurašyta: Oi suniegtse lyja nuog stogu varva. LTR 628(1394)

Suredaguota: Oi šiū nakcy lyja, nuo stogū varva. LTR 628(1394)

Autentiškas tekstas:

Sedzia svotas ant galo
Iš lasyniu [lašinių] smalę varo
Tili lili...

O svokiale grazi zvaigzde
Pilvingelio vištas baide
Muzika didžias gročius
Terpo koju jo ragočius
Tili lili... LTR 628a(1048)

Nuorašas:

Sedzia svotas ant galo
Iš lazdyniu smale varo
Tili lili...

O svokiale grazi zvaigzde
Pilvingelio vištas baide
Terpo koju jo ragočius
Tili lili... LTR 628(1048)

Nuodugniau pastudijavus šią kolekciją ima aiškėti ir daugiau iki šiol nesvarstytų galimų komplikacijų dėl medžiagos autentiškumo ir patikimumo. Yra pagrindo teigti, kad į ją pakliuvo netgi neidentifikuotų perrašų iš kitų šaltinių. Žvelgiant į dzūkų tautosakos kolekciją kaip į visumą, iš vientisos rinkinių LTR 627 ir LTR 628 struktūros iškrinta prie rinkinio LTR 627 priskirtas pluoštas įvairiose Lietuvos vietose užrašytos tautosakos – patarlių, priežodžių, mįslių, dainų. Inventorinant šią medžiagą pratęsta rinkinio LTR 627 numeracija (neatsižvelgus, kad tęstinė numeracija jau duota rinkiniui LTR 628) leistų spėti, kad sąsiuvinis daugiausia su smulkiąja tautosaka ir į atskirus liniuotus lapus surašytos šešios dainos prie rinkinio prijungta vėliau. Formaliu tokio prijungimo kriterijumi galėjo tapti sąsiuvinio formatas ir dizainas – tarp rinkinį LTR 627 sudarančių 28 įvairaus storio plonais ir kietais viršeliais sąsiuvinių ir susiūtų ar susegtų liniuoto popieriaus pluoštų esama identiškų aptariamam sąsiuviniiui. Abejonę dėl šios medžiagos autentiškumo pirmiausia kelia jos užrašymo vietos – Tauragnų, Pušaloto, Troškūnų, Vilkaviškio, Žemaičių Kalvarijos, Nemakščių, Tauragės apylinkės. Užčiuopti daugiau ir pagrįstų šios abejonės aspektų leidžia mįslių, patarlių ir priežodžių, dainų kartotekų, į kurias šie tekstai įtraukti kaip autentiški užrašymai, parodymai: analizuojant kartotekų duomenis aiškėja, kad probleminiai rinkinio LTR 627 tekstai turi identiškus atitikmenis Lietuvių mokslo draugijos tautosakos fondo rinkiniuose, kuriuos sudaro tų pačių tautosakos rinkėjų tose pačiose vietovėse užrašyta medžiaga. Dzūkų tautosakos kolekcijos struktūrinį ir regioninį vienalytiškumą ardančio „balasto“ kaip autentiškų tekstų įsitvirtinimą šaltinių rengimo tradicijoje galėjo laiduoti faktografinės medžiagos apie Niemio tautosakinę veiklą Lietuvoje stoka: memuarinio pobūdžio rašiniuose nebuvo akcentuotas profesoriaus darbas LMD archyve, kai talkinant Vilniaus dviklasės lietuvių mokyklos mokiniais ir buvo padaryti moksliniams tyrimams pasirinktos aktualios tautosakinės medžiagos perrašai⁷⁵. Kita vertus, kaip jau minėta, rankraštiniu Niemio užrašytos tautosakos palikimu atidžiau, atrodo, nė nebuvo domėtasi, pasidavus dar XX a. pradžioje jo tautosakinės veiklos ir spausdinto dainų rinkinio atžvilgiu susiformavusiai pozityviai nuostatai.

⁷⁵ Žr.: M. Biržiška, *op. cit.*, p. 7; taip pat žr. iš kelionės po šiaurės rytų Lietuvą Basanavičiui rašytą laišką, kuriame Niemis užsimena apie atlygi dainas ir patarles perrašinėjusiems vaikams (1910 m. rugpjūčio 28 d. (naujuoju stiliumi) datuojamas laiškas, *LLTI BR F2-1229*).

Trumpai pristatyta Augusto Roberto Niemio lietuvių tautosakos rinkinių istorija simboliškai tarsi įrėmina į du dešimtmečius sutilpusią visą profesoriaus lituanistinę veiklą. Prasidėjo ji tautosakinėmis ekspedicijomis – 1910 m. šiaurės rytų Lietuvoje, 1911 m. Dzūkijoje, – leidusiomis susikurti tvirtą pagrindą moksliniams tyrimams. O 1931 m., prieš pat Niemio mirtį, tautosakos rinkinių rankraščiai iš Suomijos sugrįžta į Lietuvą, kad 1911 m. ekspedicijos medžiaga pagaliau būtų parengta spaudai ir publikuota, kaip ir pirmosios ekspedicijos rinkinys *Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje* (1912). Iš esmės anuomet susiformavo ir lietuviškoje istoriografijoje įsitvirtino ir profesoriaus darbų bei surinkto tautosakinio paveldo vertinimo tradicija, folkloristo profesionalumą lydžiusi su meile Lietuvai ir lietuviams. Vis dėlto, remdamasi atsiminimų, archyvinių dokumentų, informacinių spaudos pranešimų, į lietuvių kalbą išverstų jo tekstų, lietuviškos korespondencijos empirija ir rankraštiniu pavidalu išlikusio tautosakinio paveldo analize, straipsnio autorė drįstų sakyti, kad suomių profesorius tapo iškilia, bet vis dar nebylia lietuvių folkloristikos figūra; iki šiol nepažinta liko ir atskirės kalbos reikalaujanti taip ir nepublikuota dzūkų tautosakos kolekcija, užstelbta spausdinto šiaurės rytų Aukštaitijos dainų rinkinio, kartu, nepaisant galimų komplikacijų, inertiškai perimdama šiam suteiktą patikimo, folkloro rinkinio kanoną atitinkančio šaltinio statusą.

Vilma Daugirdaitė